

DOI 10.31651/2524-2660-2019-4-67-71
ORCID 0000-0002-8813-2643

ВАРИНСЬКА Алла Михайлівна,

кандидатка філологічних наук, професорка кафедри українознавства,
Національний університет «Одеська морська академія»
e-mail: varinskay1@gmail.com

ORCID 0000-0002-9128-1324

КОРНОДУДОВА Наталія Миколаївна,

старша викладачка кафедри українознавства,
Національний університет «Одеська морська академія»
e-mail: marina7@te.net.ua

УДК 811.124:34 (045)

**ВИКОРИСТАННЯ ЛАТИНСЬКИХ ВИСЛОВІВ У НАУКОВОМУ СТИЛІ
(НА МАТЕРІАЛІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ)**

У роботі обґрунтовано значення й місце латинської мови в системі вищої юридичної освіти, зокрема:

– наведено довідки щодо використання латинської мови у наукових працях дослідників юридичної галузі;

– подано класифікації юридичних фразеологізмів за генетичними і за функціональними ознаками;

– розглянуто причини використання латинських висловів і афоризмів для професійної та загальної культури юриста;

– перелічено найуживаніші латинські вислови у юриспруденції.

Ключові слова: латинська мова; латинські вислови; латинська юридична термінологія; юриспруденція; професійна культура юриста.

Постановка проблеми. Проникнення латинізмів в українську мову почалося в X–XI ст. Основна маса латинізмів приходить в українську мову, починаючи з XV–XVI ст. У наш час «терміни, утворені на ґрунті латинської мови, вживаються у всіх галузях науки, техніки, політики, мистецтва» [1, с. 205].

Для розвитку багатьох галузей науки значення латинської мови дуже важливе. Її вивчення є частиною опанування спеціальності, що є підґрунтям наукової термінології у багатьох галузях знань, особливо в юриспруденції [2]. Дослідники підкреслюють, що «латинська мова складає кістяк науково-технічної і суспільно-політичної термінології, власних імен, слів на означення понять культури і мистецтва» [3, с. 146] і є невід’ємною частиною інтернаціонального словникового фонду [4].

Юристам конче потрібно «володіти фаховою термінологією як у рідній мові, так і демонструвати знання латинської юридичної лексики, розуміти значення її впливу на сучасну юридичну термінологію» [5, с. 4], оскільки «термін посідає особливе місце на всіх етапах правничої освіти, бо виступає і як інструмент пізнання, і як словесний знак, який закріплює результат цього пізнання» [4, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовні процеси, зумовлені розвитком юридичної термінології, завжди викликали зацікавлення з боку вітчизняних і закордонних дослідників. Так, розвиткові юридичного термінознавства України присвятили свої праці такі відомі мовознавці: Н.В. Артикуца, Г.С. Онуфрієнко, К.Г. Горденська, А.В. Туровська, А.О. Симоненко, Б.Р. Стацюк, П.Є. Луньо, Н.В. Руколянська, Г.А. Сергєєва, І.І. Вакулик, А.М. Лящук, В.І. Романенко, Г.О. Ус, О.В. Баланаєва [6; 7] тощо; питанню вивчення латинської лексики як невід’ємної частини інтернаціонального словникового фонду приділяє увагу А.П. Скорина [8]; науковець С.М. Рибачок привертає увагу читача до історії розвитку латинської мови і зауважує, що латинь – невід’ємна частина юридичної науки, оскільки «для майбутніх юристів вивчення таких дисциплін, як римське право та право зарубіжних країн, міжнародне право засновується на знаннях латинської термінології» [4, с. 17].

Мовні процеси, що відбуваються в юридичному термінознавстві, відбито у підручниках, енциклопедіях, посібниках і словниках [6; 9–13]. У науково-навчальному (лінгводидактичному) напрямку «активно і плідно взаємодіють термінознавці-мовники з правниками» [7, с. 16].

Мета статті – обґрунтувати використання латинських висловів для професійної та загальної культури юриста; подати класифікації юридичних латинських висловів за генетичними та функціональними ознаками; перелічити найуживаніші латинські вислови, що набули застосування у юриспруденції.

Зауважимо, що у працях дослідників до терміна «латинські вислови» використовують також терміни «формули», «сентенції», «крилаті вислови», «фразеологізми» [5; 9; 14].

Матеріалом для дослідження послуговували більш як 1500 юридичних латинських висловів з підручників, посібників і словників [9; 12; 15–18].

Виклад основного матеріалу дослідження. В освіті майбутнього юриста латинська мова посідає особливе місце, адже латина – це мова римського права [19]. Норми і принципи, що їх сформулювали римські *juris prudentes* (знавці, мудреці права, юристи), стали основою сучасного правового мислення, «де слово – кільце в нескінченному і безперервному ланцюгу, який сягає одним кінцем у минуле, а другим – у майбутнє» [20, с.4].

Копітка й невпинна робота римських юристів, що вилилась у сотні праць з різних питань права, спричинила появу таких містких і точних дефініцій, що їх вивчали і вивчають усі, хто обрав собі за фах «*ars boni aequi*» (справу добра і справедливості). Такі риси латинської мови, як стислість і змістовність, точність і виразність набули втілення в латинських юридичних висловах [16; 9]. Саме завдяки комунікації «здійснюється вплив на емоції та почуття аудиторії. До засобів виразності відносяться приказки, прислів'я, цитати, афоризми, крилаті слова та вирази» [20, с. 59], які прагнуть «зобразити яскраву, образну картину перед слухачами – залишити вражаючий відбиток у їх свідомості, схвилювати їх» [13, с. 102]

Розглянемо класифікації латинських висловів за генетичними і за функціональними ознаками, враховуючи, що «прислів'я, приказки і крилаті вислови, незважаючи на відсутність семантичної нерозкладності, можна кваліфікувати як одиниці, що перебувають на периферії фразеологічної системи і пов'язані із синтаксичним рівнем мови» [14, с.287].

За генетичними ознаками:

1. Запозичені латинські вислови, що розуміють без перекладу:

alter ego – друге я; *persōna grata* – дипломат; *de facto* – фактично; *de jure* – згідно з законом; *persōna non grata* – небажана особа; *pro forma* – заради форми; *alibi* – алібі; *post factum* – після зробленого; *homo sapiens* – людина розумна; *veto* – забороняю; *terra incognita* – невідома земля; *pro en contra* – за і проти; *o tempora, o mores!* – о часи, о звичаї!

2. Фразеологічні кальки або напівкальки: *scientia potentia est* – знання – це сила; *ibi victoria, ubi concordia est* – там перемога, де згода; *veni, vidi, vici* – прийшов, побачив, переміг; *festīna lente!* – поспішай поволи! ; *dura lex, sed lex* – закон суровий, але такий закон; *alea iacta est* – жереб кинуте; *tertium non datur* – третього не дано; *omnia mea necum porto* – все своє ношу з собою.

За функціональними ознаками:

1. Образно-виразні стійкі словосполучення слів, до яких належать тропи (мета-

фори, сталі порівняння, гіперболи, тавтології): *lupus non mordet lupum* – вовк вовка не кусає; *vitae sal amicitia* – дружба-сіль життя; *manus manum lavat* – рука руку мие; *testes ed mute* – німі свідки; *tabula rasa* – чиста дошка; *mala herba cito crescit* – бур'ян швидко росте; *cum manu* – шлюб з владою; *dura lex, sed lex* – закон суровий, але він закон (жорстокий він); *cum grano salis* – з дрібкою солі; *aguilam volare docet* – ти вчиш орла літати; *hereditas jacens* – лежачий спадок (у володіння не вступив ніхто із спадкоємців) тощо.

2. Еліптичні – сполучення слів: *dictum factum* – сказано – зроблено; *eventus magister stultorum* – випадок – вчитель дурнів; *consuetudo est altera natura* – звичка – друга природа; *aut Caesar, aut nihil* – або пан, або пропав.

3. Термінологічні фразеологізми (складені терміни різних галузей знань): *quod erat demonstrandum* – те, що треба було довести; *vox clamantis in deserto* – голос волаючого в пустелі; *reverso contex* – презумпція невинності.

4. Афористичні фразеологізми, що виражають умовисновки: *casus improvisus* – знаю, що я нічого не знаю; *qui tacent consentit* – хто мовчить – погоджується; *leges consistent* – закон слід не читати, а розуміти; *scientia potentia est* – знання – сила.

5. Контекстологічні словосполучення слів: *casus improvisus* – непередбачений випадок; *actio directa* – прямий позов; *sine ira et studio* – без гніву та пристрасті.

6. Ідіоми, що тотожні фразеологічним зрощенням: *lex talionis* – закон рівної помсти (зуб за зуб); *pecunia non olet* – гроші не пахнуть; *tempus consilium dabit* – час покаже; *volens nolens* – хочеш не хочеш.

У латинських висловах усе, починаючи з граматичних прикладів і аж до фраз і текстів, пішло в обіг з творів римських юристів, або з латинських джерел пізнішого часу. Багато формул римського права і сьогодні є практичною належністю культурного звороту і мають якнайширший ужиток в юридичній і загальній літературі. Отже, наведемо найвідоміші латинські вислови, що мають ужиток у деяких галузях права:

Теорія права

Принцип «незнання закону не звільняє од відповідальності»: *ignorantia eorum quae scire tenetur non excusat* – незнання того, що особа повинна знати, не вибачає; *ignorantio excusatur, non juris sed facti* – незнання вибачає, але тільки факту, а не права; *ignorantia facti excusat, ignorantia juris (baud) non excusat (neminem excusat)* – незнання факту вибачає, незнання права (в жодному разі) не вибачає; *ignorantia legis neminem excusat* – незнання закону нікого не вибачає.

Принцип усібчності, вичерпності й об'єктивності: *incivile est, nisi tota lege prospecta (perspecta), aliqua particula ejus proposita, judicare vei respondere* – якщо не вивчено всього права, не годиться ухвалювати рішення на підставі чи висловлювати думку з приводу якогось одного положення; *injustum est nisi lege inspecta, de Una aliqua ejus particula proposita judicare vel respondere* – не вивчивши права в цілому, несправедливо судити чи висловлювати думку про окреме його положення.

Про закон: *lex est ab aeterno* – закон існує споконвіку; *lex est dictamen rationis* – право диктується розумом; *lex est norma recti* – право – це панування того, що є правильним; *lex est summa ratio quae jubet quae sunt utilia et ne-cessaria, et contraria prohibet* – право – це здійснення розуму, яке потребує тих речей, що є корисними й потрібними, і забороняє протилежне; *lex est sanctio sancta, jubens honesta, et prohibens contraria* – право – священна санкція, що потребує правильного і забороняє те, що суперечить цьому; *lex est summa ratio insita a natura quae jubet ea, quae faciendae sunt prohibetque contraria* – право – це найвищий розум, що його вклала в нас природа, і вимагає того, що має бути зробленим, та забороняє протилежне цьому.

Конституційне право

Чинність закону в часі: *constitutiones tempore posteriores potiores sunt his quae ipsas praecesserunt* – пізніші закони є такими, що скасовують попередні; *leges posteriores, priores contrarias abrogant* – нові закони скасовують колишні, якщо вони їм суперечать; *lex posterior derogat prior* – пізніший закон скасовує закон попередній; *lex prospicit, non respicit* – закон дивиться вперед, він не діє у зворотному напрямку; *leges quae retrospiciunt raro, et magna cum cautione sunt adhibendae neque enim Janus focatur in legibus* – закони, що мають зворотню силу, ухвалюють нечасто і обережно, бо Янусові по суті немає місця в праві.

Призначення держави: *interest reipublicae ne maleficia rernaneant impunita* – в інтересах держави, щоб злочинці не були безкарними; *interest reipublicae ne sua quis male utatur* – в інтересах держави, щоб ніхто не використовував свого майна неналежним чином; *interest reipublicae quod homines conserventur* – в інтересах держави, щоб люди мали захист.

Поняття місця проживання: *constitutum esse earn domum unicuique nostrum debere existimari, ubi quisque sedes et tabulas haberet, suarum-que rerum constitutionem fecisset* – визнано, що для кожного з нас домівкою є місце, де особа має своє житло і зберігає свої книжки і де вона може працювати за фактом.

Цивільне право

Про поняття неосудності: *furiosus absentis loco est* – неосудний перебуває в такому самому становищі, як і відсутній; *furiosus furore solo punitur* – неосудний покараний самим своїм божевіллям: через своє божевілля неосудний не підлягає покаранню.

Головна річ і додатки до неї: *accessorium non ducit, sed sequitur suuuii principale* – те, що є лише додатком, не провадить за собою головної речі, а йде за нею.

Позовна давність: *contra non valentem non currit praescriptio* – давність не обертається проти того, хто юридично не здатен звернутися по судовий захист; *contra non valentem agere nulla currit praescriptio* – давність не обертається проти неосудного.

Карне право

Про винність: *culpa tenet suos auctores (tantum)* – найбільша провинність лягає на призвідців.

Про стан афекту: *delinquens per iram provocatus puniri debet mitius* – той, хто вчинив злочин у гніві, що його викликав потерпілий, заслуговує на меншу кару.

Про суворість покарання: *crescente malitia crescere debet et poena* – покарання має бути тим суворішим, чим інтенсивнішою була лиха воля; *cum confitente sponte mitius est agendum* – коли особа добровільно признається, до неї слід ставитися м'якше.

Про поняття замаху: *in atrocioribus delictis punitur affectus licet non se – u quatur effectus* – за тяжкого злочину замах дістає кару, хоч наслідку й не сталося.

Співучасть: *facinus quos inquinat aequat* – лихий вчинок чи злочин прирівнює учасників один до одного; *accessorius sequitur naturam sut principalis* – співучасник іде за головним винуватцем (співучасник може бути звинувачений у це тяжчому злочині, ніж головний винуватець); *agentes et consentientes pari poena plectantur* – як виконавці, так і ті, хто погодився, підлягають однаковому покаранню; *consentientes et agentes pari poena plectentur* – ті, хто дає згоду, підлягають такому самому покаранню, як і ті, хто діє; *affectus punitur, licet non sequatur effectus* – замах дістає кару, хоч задумане і не здійснилося.

Поняття крадіжки: *vel etiam usus, possessionisve* – крадіжка – це обманне взяття чи використання речі задля зиску; *furtu Tii est contrectatio rei fraudulenta, cum animo furandi, invito o domino cujus res illa fuerat* – крадіжка – це привласнення майна іншої особи або майна, що перебувало під контролем цієї особи.

Поняття грабунку: *latrocinium* – грабунок; відбирання майна силою.

Поняття здирства: *extortio est crimen quando quis colore officii extorquet non est*

debitum, vel supra debitum, vel ante tempus est debitum – здріство – це такий злочин, коли хтось під приводом виконання службових обов'язків вимагає від особи неналежного або понад належне, або раніше строку.

Правосуддя

justitia debet esse Hbera, quia nihli iniquius venali Justitia; plena, quia justitia non debet claudicare; et celequia dilatio est quaedam negatio – правосуддя має бути вільним, бо немає нічого несправедливішого за правосуддя запродане; цілковитим, бо правосуддя не повинне спинятися на півдорозі; не загайним, бо зволикання – це вид відмови; *justitia est constans et perpetua voluntas jus stium cui-que tribuendi* – правосуддя – це постійне й одвічне бажання забезпечити кожному його права; *justitia est duplex, viz., severe ptmiens et vere praeve-niens* – правосуддя двоєдине, бо суворо карає і справді попереджує; *justitia firmatur solium* – правосуддя зміцнює суверенну владу; *justitia nec differenda nec neganda est (non est ne-ganda, non differenda)* – правосуддя не повинне терпіти зволикання і в ньому не можна відмовляти; *justitia nemine negande est* – у правосудді не можна відмовляти нікому; *justitia non novit patrem nec matrem; solum veritatem spectat justitia* – правосуддя не знає ні батька, ні матері; правосуддя має огляд тільки на істину.

Про правосуддя і суд присяжних: *de jure judices, de facto juratores, respondent (de jure respondent judices, de facto juratores)* – судді розв'язують питання права, присяжні – питання факту.

Про справедливість правосуддя: *judex aequitatem semper spectare debet* – суддя завжди повинен мати на увазі справедливість; *judex ante oculos aequitatem semper habere debet* – суддя завжди має тримати справедливість перед очима; *judex bonus nihil ex arbitrio suo tacit, nee propositione domesticae voluntatis, sed juxta leges et jura prontm-ciet* – добрий суддя нічого не повинен чинити на власний розсуд чи з власного бажання, а ухвалювати рішення у згоді із законом та справедливістю; *judex habere debet duos sales, salem sapientiae ne sit insipidus et salem conscientiae, ne sit diabolus* – суддя мусить мати дві властивості: мудрість, щоб не бути дурним, і совість, щоб не бути жорстоким.

Про незаконне правосуддя: *accipere quid ut justitiam facias, non est tarn accipere quam extorquere* – приймання винагороди за справляння правосуддя є не стільки прийманням, скільки здріництвом.

Цивільний і карний процес

Принцип неминучості кари: *nemo bis pimitur pro eodem delicto, nemo debet bis puniri pro uno delicto* – нікого не можна за один і

той самий злочин карати двічі; *nemo (debet) bis vexari pro (Una et) eadem causa* – нікого не можна судити двічі в одній і тій самій справі; *nemo cogitationis poenam patitur* – ніхто не підлягає покаранню за свої думки.

Принцип презумпції невинуватості: *actore non probante reus absolvitur* – звинувачуваний дістає виправдання, якщо той, хто звинувачує, не довів своїх тверджень; *affirmanti, non neganti, incumbit probatio* – тягар доказів припадає на того, хто твердить, а не на того, хто заперечує; *actori incumbit onus probandi* – тягар доведення лежить на позивачеві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Латинські крилаті вислови підсилюють інтелектуальний потенціал юриста, сприяють виробленню системного й асоціативного мислення. Можливість простежити зв'язок сучасних європейських мов, а також української з латиною дає змогу піднести їхнє вивчення на якісно новий рівень, а отже, збільшити словниковий запас і вдосконалити культуру мови майбутнього юриста.

Список бібліографічних посилань

- Ющук І.П. Українська мова: підручн. Київ: Либідь, 2008. 640 с.
- Українська мова. *Енциклопедія*. редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. 752 с.
- Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
- Рибачок С.М. Латинська мова для юристів: навч. посіб. Тернопіль, 2012. 190 с.
- Латинська фразеологія для майбутніх юристів: навч. посіб. Уклад. Р.В. Миленкова, А.В. Різниченко. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 76 с.
- Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія: навч. посіб. Київ: Стилос, 2004. 277 с.
- Артикуца Н.В. Юридичне термінознавство в Україні: сучасний стан, основні напрями та перспективи розвитку. *Термінологічний вісник*, 2019. Вип. 5. С. 6–17.
- Скорина Л.П. Латинський язык для юристов: учебн. Пособие. Под ред. проф. С.В. Семчинского. Минск: Новое знание, 2002. 448 с.
- Ставнюк В.В. Юридична латина: основи граматики; вибрані юридичні терміни, формули, сентенції. Київ: Аквілон-Прес, 1997. 152 с.
- Російсько-український словник юридичних термінів. Уклад. В.М. Драюк, С.Ю. Журавльов. Київ: Юрінформ, 1993. 240 с.
- Корж А.В. Ділова українська мова для юристів : лекції та комплексні завдання: навч. посіб. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 176 с.
- Жулай С.Т., Куварова Е.К. Латинский язык для студентов-юристов: учебн. пособ. Киев: МАУП, 2000. 264 с.
- Ораторське мистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. юрид. спец. За ред. проф. Н.П. Осипової. Харків: Одіссей, 2007. 144 с.
- Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.А. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. підр. Київ: Академія, 2006. 368 с.

15. Оленич Р.М. Латинська мова. Львів: Світ, 1993. 336 с.
16. Цимбалюк Ю.В., Краковецька Г.В. Крилаті латинські вислови. Київ: Вища школа, 1976. 191 с.
17. Латинский словарь юридических терминов и выражений. Сост. В.А. Минасова, И.Ю. Губина. Ростов н/Д: Феникс, 2000. 320 с.
18. Торшина Л.М., Варинская А.М., Носкова А.Е. Лексика морского права: учебн. пособие для вузов. Одесса: Автограф, 2007. 233 с.
19. Гриценко С.П. Латинська мова й основи римського права: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.
20. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Київ: Алерта, 2015. 238 с.

References

1. Yushchuk, I.P. (2008). Ukrainian language: Textbook. Kyiv: Lybid. 640 p.
2. Ukrainian language. (2000). *Encyclopedia*. In V.M. Rusanovsky, O.O. Taranenko, M.P. Finch and others (Ed.). Kyiv: Ukrainian Encyclopedia. 752 p.
3. Doroshenko, S.I. (2006). General Linguistics: Tutorial. Kyiv: Center for Educational Literature. 288 p.
4. Rybachok, S.M. (2012). Latin for Lawyers: Tutorial. Ternopil. 190 p.
5. Latin phraseology for future lawyers: Textbook. (2015). In R.V. Milenkova, A.V. Raznichenko (Comp.). Sumy: UABS NBU. 76 p.
6. Artikutsa, N.V. (2004) Language of Law and Legal Terminology: Tutorial. tool. Kiev: Stylos. 277 p.
7. Artikutsa, N.V. (2019). Legal terminology in Ukraine: current state, main directions and prospects of development. *Terminological Bulletin*. Vol. 5. P. 6–17.
8. Skorina, L.P. (2002). Latin for Lawyers: A Textbook Manual. In S.V. Semchinsky (Ed.). Minsk: New Knowledge. 448 p.
9. Stavnyuk, V.V. (1997). Legal Latin: Fundamentals of Grammatik; selected legal terms, formulas, maxims. Kyiv: Aquilon Press. 152 p.
10. Russian-Ukrainian Dictionary of Legal Terms (1993). In V.M. Drayuk, S.Yu. Zhuravlev (Comp.). Kyiv: Jurinform. 240 p.
11. Korzh, A.V. (2002). Business Ukrainian language for lawyers: lectures and complex tasks: Tutorail. Kiev: V.M., Koretsky State Institute of Law of NAS of Ukraine. 176 p.
12. Zhulay, S.T., Kuvarova, E.K. (2000). Latin for law students: tutorial. Kiev: IAPM. 264 p.
13. Oral art: a textbook for students of higher education institutions of legal specialties. In N.P. Osipova (Ed.). Kharkiv: Odyssey. 144 p.
14. Bondar, O.I., Karpenko, Y.O., Mykytin-Druzhinets, M.L. (2006). Modern Ukrainian: Phonetics. Phonology. Orthoepy. Graphics. Orthography. Lexicology. Lexicography: textbook. Kyiv: Academy of Sciences. 368 p.
15. Olenich, R.M. (1993). Latin. Lviv: World. 336 p.
16. Tsybalyuk, Y.V., Krakovetska, G.V. (1976). Winged Latin utterances. Kyiv: High School. 191 p.
17. Latin dictionary of legal terms and expressions (2000). In V.A. Minasova, I.Yu. Gubina (Comp.). Rostov-on-Don: Phoenix. 320 p.
18. Torshina, L.M., Varinskaya, A.M., Noskova, A.E. (2007). Maritime law vocabulary: study guide for universities. Odessa: Autograph. 233 p.
19. Gritsenko, S.P. (2005). Latin and the Basics of Roman Law: tutorial. Kyiv: Center for Educational Literature. 336 p.
20. Katsavets, R.S. (2015). Public Speaking: textbook. Kyiv: Alerta. 238 p.

VARYNSKA Alla,

PhD in Philology, Associate Professor of Ukrainian Studies Department,
National University of "Odessa Maritime Academy"

KORNODUDOVA Natalia,

Senior Lecturer of Ukrainian Studies Department,
National University of "Odessa Maritime Academy"

USE OF LATIN EXPRESSIONS IN SCIENTIFIC STYLE (ON THE MATERIAL OF LEGAL TERMINOLOGY)

Summary. Introduction. The importance of Latin is very important for the development of many branches of science. Her studies are part of the mastery of the specialty that underlies legal terminology.

Purpose. To justify the use of Latin expressions for the professional and general culture of the lawyer; submit classifications of Latin legal expressions; list the most common Latin utterances in jurisprudence.

Methods. The descriptive method made it possible to concretize and explain the meaning; isolate and explore the material of certain classes of legal Latin expressions. The comparative method helped to establish general and specific features of legal Latin expressions in different languages. The comparative historical method made it possible to determine the sources of the emergence of legal Latin expressions, including: sayings of historical figures, short quotes from ancient and biblical sources, from historical documents and scientific works. Using the comparative historical method in combination with the structural method, the history of individual legal Latin expressions was investigated and the connection between their past use and present is explained.

Results. Latin in the education of a lawyer has a special place, because Latin is the language of Roman law. Its norms and principles are the basis of modern legal thinking. The continuous work of Roman lawyers has resulted in hundreds of works on various issues of law. Latin features such as brevity and content, accuracy and expressiveness have been embodied in Latin legal expressions. Legal Latin utterances are widely used in

many fields of law, so the article gives examples of the most famous Latin utterances used in the theory of law, constitutional, penal and civil law, in civil and criminal proceedings, etc.

Originality. The article presents a classification of Latin expressions. Classes were distinguished by genetic traits (borrowed Latin expressions, understood without translation; phraseological traces) and by functional traits (figuratively expressive word phrases to which paths – metaphors, constant comparisons, hyperbole, tautology; elliptical – a combination of words; terminological phraseologisms – complex terms of different branches of knowledge; aphoristic phraseologisms expressing inferences; contextual word combinations; idioms, that are identical to phraseological fusion).

Conclusion. The diverse and well-chosen Latin expressions in the text indicate a high education and culture of the lawyer. Therefore, we recommend future students to study the discipline "Latin for Lawyers" well. Reading and knowledge of texts in Latin leads to an understanding of international scientific and legal terminology, and the ability to apply legal Latin expressions in practice develops logical thinking and improves the language culture of a future lawyer.

Keywords: Latin; Latin expressions; Latin legal terminology; jurisprudence; professional culture of a lawyer.

Одержано редакцію 10.11.2019
Прийнято до публікації 30.11.2019